

MİRANDA HAKLARI

(*Miranda v. Arizona* 1966)

Ahmet Emrah AKYAZAN*

1. Karşılaştırmalı Hukuk

I. Genel Olarak

Günümüzde modern hukuk sistemlerinin hemen hepsinde şüpheli ve sanık olarak ceza muhakemesine dahil olan kişiler bir süje olarak bazı haklara sahiptir. Bunların en önemli olanları anayasal haklar derecesine ulaşmıştır. Bu hakların en başında doğaldır ki, kişinin “haklarını öğrenme hakkı” gelmektedir. Bu hak ABD Yüksek Mahkemesi’nin¹ 1966 yılında verdiği ve “*Miranda Kararı*” olarak bilinen bir karardan² doğmuş ve gelişmiş olan bir haktır. Bu karar ile polis tarafından yakalanan ve sorgulanan kişilere sahip oldukları anayasal hakların bildirilmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Miranda Kararı, “kişinin kendisini suçlamaya zorlanamama ilkesi” ile de yakından ilgilidir. ABD Yüksek Mahkemesi Miranda Kararı’ndan önceki dönemde, 19. yüzyılın sonlarına doğru, zorlayıcı itirafları içeren birçok mahkûmiyet kararını yeniden incelemiştir.³ Bu kararlarda yargıçlar içtihat hukukunun⁴ kanıt ile ilgili kurallarına dayanarak ikna, tehdit veya vaatlerle elde edilen itirafların kabul edilemeyeceğini ifade

* Avukat, Ankara Barosu, Gazi Üniversitesi Master Öğrencisi.

¹ The Supreme Court.

² *Miranda v. Arizona* (1966).

³ Örneğin; *Hopt v. Utah* (1884), *Bram v. United States* (1897).

⁴ “Common Law”; Bu kavram Anglo - Amerikan Hukuku’nda, “Mahkeme kararları ve dava hukuku ile gelişen ve kanunda yer almayan hukuk” anlamına gelmektedir. Bkz., Davies, Malcolm/Croall, Hazel/Tyrer, Jane, *Criminal Justice - An Introduction To The Criminal Justice System In England And Wales*, s. 420, Pearson Education Limited, Third Edition Published 2005.

etmişler ve böyle itirafların güvenilirliğinin şüpheli olduğuna işaret etmişlerdir. Yüksek Mahkeme ABD Anayasası'nın ek 5. maddesindeki; "*kişinin kendisini suçlamaya zorlanamama ilkesi*"ne dayanarak, federal bir ceza duruşmasında sanığın iradi olmayan itirafının kabul edilmesini önlemiştir. Buna karşılık yargıçlar kısa bir süre sonra verdikleri bir başka kararda,⁵ ek 5. maddedeki ilkenin eyalet mahkemelerinde uygulanmasını kabul etmemişlerdir. Hatta mahkeme daha sonraki yıllarda federal duruşmalarda da ek 5. maddenin esasını geliştirmekte başarısız olmuştur.⁶

Yüksek Mahkeme davalarında, ABD Anayasası'nın ek 14. maddesi⁷ de önemli olmuştur.⁸ Miranda Kararı'ndan önce Yüksek Mahkeme, itirafların kabul edilebilirliğini ve kabulleri her olay için ayrı ayrı değerlendiriyor ve anahtar kriter olarak, isteyerek gerçekleşmeyi esas alıyordu. Buna göre, mahkemeler, itirafların zorlanarak alınıp alınmadığına ve zanlıların ABD Anayasası'nın ek 14. maddesinde öngörülen "*adil yargılanma*" hakkından mahrum edilip edilmediğine göre karar veriyordu.⁹ *Miranda v. Arizona* (1966) davasında ise Yüksek Mahkeme, bir suçla itham edilen bir kişinin, verdiği ifadeler sırasında, anayasal sessiz kalma hakkından, "*isteyerek, bilerek ve aklî durumu normal iken*" vazgeçmemiş ise, verdiği ifadelerin mahkemede kanıt olarak kullanılmayacağına karar vermiştir. Bu karar, devrimci ve çok tartışmalı bir karardır. Bu tarihe kadar, sessiz kalma hakkının sadece mahkemede uygulanacağı düşünülüyordu. ABD Anayasası'nın ek 5. maddesi, ceza davalarında zanlılara mahkemede, kendi aleyhlerine tanıklık yapmama hakkını vermektedir. Miranda Kararı ile Yüksek Mahkeme, sessiz kalma hakkını, mahkeme salonundan, polis soruşturma odasına taşımıştır.¹⁰

⁵ Twining v. New Jersey (1908).

⁶ Acker, James R./Brody, David C., *Criminal Procedure A Contemporary Perspective*, s. 220, Second Edition, Jones And Bartlett Publishers Inc., Sudbury - Massachusetts, 2004.

⁷ Bu ek madde Amerikan İç Savaşı'nın (1861 - 1865) bitiminden üç yıl sonra Anayasa'ya eklenmiştir.

⁸ Sonneborn, Liz, *Supreme Court Cases Through Primary Sources - Miranda v. Arizona - The Rights Of The Accused*, s. 30, Rosen Publishing Group Inc., New York, 2004.

⁹ Del Carmen, Rolando V., *Criminal Procedure, Law And Practice*, s. 340 - 342, Thomson Wadsworth, Sixth Edition, 2004.

¹⁰ Prentzas, G. S., *Miranda Rights; Protecting The Rights Of The Accused*, s. 4, Rosen Publishing Group Inc., First Edition, New York, 2006.

II. Miranda Kararı

ABD’de 1966’dan beri yakalama ve sorgu ile ilgili en önemli konu, kişinin kendini suçlamaya zorlanamama ilkesini ifade eden *Miranda v. Arizona* (1966) davası olmuştur.¹¹ Bu karar Yüksek Mahkeme’nin en iyi bilinen kararlarından biridir.¹² 3 Mart 1963’te ABD’nin Arizona eyaletinde bir kişi genç bir kadını arabası ile kaçırmış, ellerini ve ayaklarını bağlayıp tecavüz ettikten sonra, evinin yakınlarında bir yere bırakmıştır. Olay polise bildirilmiş ve soruşturma başlatan polis, 23 yaşında, *Ernesto Miranda* adında bir Meksikalı’nın evine gitmiştir. Bu kişi daha önce, ev soyma, tecavüze teşebbüs ve saldırı suçları nedeniyle çocuk nezarethanesi yetkililerine teslim edilmiş olan ve suç kayıtları bulunan bir sabıkalıdır. Polis merkezinde, dört diğer Meksikalı ile birlikte, sanık teşhis odasına alınmış ve burada şikâyetçi tarafından teşhis edilmiştir. Bunun üzerine sorgulama odasına alınarak, polisler tarafından iki saat süre ile sorgulanmış ve sözlü olarak itirafta bulunduktan sonra yazılı bir ifade imzalamıştır.¹³

Yoksul bir kişi olan Miranda’ya sorgulamadan önce bir avukatla görüşme hakkı bulunduğu hiçbir aşamada söylenmemiştir. İfadeyi imzalarken şöyle bir kabul ifadesine de yer vermiştir: “*Bu ifademi isteyerek, serbest irademle, hiçbir tehdit, baskı veya dokunulmazlık vaadi olmaksızın ve bütün yasal haklarımı bilerek, verdiğim her ifadenin bana karşı kullanılabileceğini anlayarak yapıyorum.*” Miranda’nın yaptığı itiraf, şikâyetçinin anlattıkları ile uyumlu bulunmuştur. Ayrıca şikâyetçiyi serbest bıraktıktan sonra ona; “*Benim için dua et*” dediği de ifadede yer almaktadır.

Miranda, iddianamede, insan kaçırma ve tecavüz ile suçlanmış, sözlü ve yazılı ifadeleri kanıt olarak mahkemeye sunulmuştur. Miranda, savunması için hiçbir kanıt ortaya koyamamış ve her iki suçtan da mahkûm edilerek, 20 ve 30 yıllık hapis cezalarına çarptırılmıştır. Daha sonra Eyalet Yüksek Mahkemesi¹⁴ temyiz edilen kararı onaylayarak sanığın, “*avukat bulundurma hakkının kendisine söylenmediği ve itirafları sırasında bir avukat bulunmadığı için itiraflarının kanıt olarak kabul edilmemesi gerektiği*” şeklindeki itirazlarını reddetmiştir. Mahkeme sanığın

¹¹ Zalman, Marvin, *Criminal Procedure Constitution And Society*, s. 266, Fourth Edition, Pearson Education Inc., New Jersey – United States, 2005.

¹² Issues Of Democracy, *Landmark Decisions*, s. 29 – 30, April 2005, Volume 10, The Supreme Court Of The United States, Highest Court In The Land.

¹³ Bkz. Acker, James R./Brody, David C., s. 226.

¹⁴ State Supreme Court.

avukat konusundaki itirazını reddederken de, *Escobedo v. Illinois* (1964) kararındaki şu kuralı gerekçe göstermiştir: “Şüpheli talep ettiği halde, avukatına danışmasına izin verilmemesi durumunda, avukat hakkının kullandırılmadığına karar verilebilir.” Oysa Miranda ifadelerini verirken hiç avukat talebinde bulunmamıştır.¹⁵

Miranda davası ile birlikte, *People v. Vignera* (1965), *Westover v. United States* (1965) ve *People v. Stewart* (1965) davaları da ABD Yüksek Mahkemesi’ne gönderildi. Bu dört davanın müşterek yönleri vardı: Dördünde de ciddi suçlar söz konusuydu; insan kaçırma – tecavüz, soygun, banka soygunu, soygun – cinayet. Dördünde de olaylar benzer şekilde cereyan etmişti: Zanlılar polis tarafından nezarete alınmış, sorgulanmış ve sessiz kalma ve/veya avukat haklarından açık şekilde haberdar edilmemişlerdi. Dördünde de suçun ispatı için, sanıkların itirafları mahkemede kullanılmıştı. Yüksek Mahkeme bu dört davayı karar sırasında tek bir çatı altında toplayarak değerlendirdi ve tüm dünyada bilinen *Miranda v. Arizona* kararları ortaya çıktı.

III. Kararın Değerlendirilmesi

109 sayfalık Miranda Kararı, Yüksek Mahkeme’de 5 – 4 oy çokluğu ile alınmıştır. Miranda Kararı’nda yer verilen düşünceler, sadece polisin ceza davalarında hazırlık olarak yaptığı sorgulama uygulamaları ve alınan itiraflara karşı yöneltilen eleştirilerle ilgili yaklaşım ve değerlendirmeleri değil, aynı zamanda kanunda ve olaylarda ortaya çıkan çeşitli iç içe girmiş konular arasında uyum sağlayabilmek açısından getirilen yaklaşımları da içermektedir.¹⁶

ABD Anayasası’nın ek 5. maddesi pek çok hakkı kapsamaktadır. Bunlar arasında polislerin sorgulama sırasında şüphelilere karşı davranışlarıyla ilgili olanlar da vardır.¹⁷ Bu madde bir ceza davasında hiç kimsenin kendi aleyhine tanıklığa zorlanamayacağı kuralını getirmektedir. Meşhur *Miranda v. Arizona* davasında, Yüksek Mahkeme, bu kuralın nezaretteki soruşturmaya uygulanmasına açıklama getirmiştir. Bu karara göre: “Savcılık, kendi aleyhine tanıklığa zorlanamama ile ilgili

¹⁵ Acker, James R./Brody, David C., s. 226 – 227.

¹⁶ Acker, James R./Brody, David C., s. 228.

¹⁷ Cole, George F./Smith, Christopher E., *Criminal Justice In America*, s. 138, Thomson Wadsworth, 2004.

koruyucu usul ve esaslara uyulduğunu kanıtlayamadığı takdirde, nezaretteki sorguda¹⁸ zanlıdan alınan ifadeleri kullanamayacaktır.”¹⁹

Bir kişi nezarete alındığı veya başka bir şekilde hürriyetinden yoksun bırakıldığı zaman, kişinin kendini suçlama yasağı konusunda sahip olduğu güvence tehlikeye girmektedir.²⁰ Bu nedenle Miranda Kararı zanlıya en az aşağıdaki hususların sağlanmış olmasını öngörmektedir:

“Sorgulamadan önce kişiye; sessiz kalma hakkına sahip olduğu, her beyanının aleyhine delil olarak kullanılabileceği ve kendi tutacağı veya kendisi için atanacak bir avukat isteme hakkına sahip bulunduğu söylenecektir. Zanlı, kendi isteğiyle, bilerek ve aklı kontrolü yerinde olarak, bilinçli şekilde bu haklarından feragat edebilir. Bununla birlikte, soruşturmanın herhangi bir aşamasında, konuşmadan önce bir avukata danışmak istediğini herhangi bir şekilde ifade ederse, soruşturmaya devam edilmez. Aynı şekilde; kişi yalnız ise ve herhangi bir şekilde sorgulanmak istemediğini belirtirse, polis onu sorgulamamalıdır.”²¹

Yüksek Mahkeme Miranda Kararı ile biraz karışık bir konu olan kendini suçlama yasağı ilkesine açıklık getirmeye çalışarak, bu konuda geçerli kurallar hakkında polise ve mahkemelere yol göstermiştir.²² Şüpheliye kendini suçlayan bir kabulde bulunup bulunmama konusunda bir seçim hakkı verildiğinde, itiraf etmek için duyulacak ahlâkî içgüdü ile cezadan kurtulma isteği arasında bir çatışma ortaya çıkacaktır. Sorgulama öncesi avukatından tavsiye alan şüpheliye, polisin sorularına cevap vermemesi gerektiği söylenebilecektir. Suçlu olan şüpheliler, bu şekilde, kendi çıkarlarının sessiz kalmak olduğunu anlayacaklardır. Netice itibarıyla Miranda Kararı, kanunun zorlayıcılığı üzerindeki ve suça karşı savaş üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle geniş ölçüde endişe ile karşılandı. Ancak polis ve mahkemeler uygulamaları ile, şüpheliler için gerçek seçim hakkına tam olarak olanak sağlamadılar.²³

¹⁸ Custodial Interrogation.

¹⁹ Roberts, Paul/Zuckerman, Adrian, *Criminal Evidence*, s. 405, Oxford University Press Inc., New York - United States, 2004.

²⁰ Acker, James R./Brody, David C., s. 235.

²¹ Roberts, Paul/Zuckerman, Adrian, s. 405.

²² Acker, James R./Brody, David C., s. 238.

²³ Roberts, Paul/Zuckerman, Adrian, s. 405 - 407.

IV. Kararın Etkileri

Yüksek Mahkeme'nin "*devrim niteliğinde*" olduğu ifade edilen²⁴ bu kararı, yeni bir usul yaratmakla, kanun uygulamasına büyük bir etki yapmıştır. Bu yeni usul ile polis memurları, itiraf alabilmek için şüphelilerin sorgulanmasından önce yeni kuralları uygulayacaklardır. Miranda Kararı'ndan sonra, polisin şüphelileri, sessiz kalma ve sorgulama başlamadan önce bir avukatın bulunmasını isteme hakları bulunduğu konularında bilgilendirmesi isteniyordu.²⁵ Bu nedenle polis memurlarının sorgudan önce şüpheliye Miranda Kararı'nda yer alan belirli sözcük ve ifadeleri içeren bir uyarıda bulunmaları gerekliliği ortaya çıktı.²⁶ Polis memurlarının kendi sorgu usullerini bu doğrultuda düzenlemeleri ve Miranda Kararı'nda yer alan hakları şüpheliye sorgudan önce duyurmaları gerekiyordu.²⁷

Hukuk uzmanları, Miranda Kararı'nın hassas noktalarını tartışırken, polis yetkili bölümleri, polis merkezlerinde uygulanacak Miranda Kararı ile ilgili değişiklikler konusunda gerekli düzenlemeleri yapmakla uğraşıyorlardı. Yüksek Mahkeme, polisin zanlıları sorgulamadan önce onlara ne söylemesi gerektiğini tam olarak belirtmemişti. Ancak, pek çok polis merkezi, kısa bir süre sonra, polis memurlarının aşağı yukarı söylemeleri gerekenleri şu makul kelimelerle ifade etmişlerdi:²⁸ "*Sessiz kalma hakkına sahipsiniz. Söyleyeceğiniz her şey mahkemede aleyhinize delil olarak kullanılabilir. Bir avukatla konuşma hakkına sahipsiniz. Sorgulanırken avukatın da yanınızda bulunmasını isteyebilirsiniz. Eğer avukat tutacak imkânınız yoksa istediğiniz takdirde her türlü sorgulamadan önce yanınızda bulunması için size bir avukat tayin edilecektir.*"²⁹ "Miranda Uyarıları" olarak kabul edilen³⁰ bu ifadeler, genellikle "Miranda Hakları" olarak bilinmekte ve şüphelilere okununca, şüphelilerin "Miranda'daştırıldığı" söylenmektedir.³¹ Netice itibarıyla, Miranda Kararı'ndan doğan bu dört konuda kişinin sorgudan önce uyarılması gerekmektedir. Bu uyarılar yapıldıktan sonra kişi, bilerek ve bilincinde olarak bu haklarından feragat ederek soruları cevaplandırabilir veya yazılı

²⁴ Acker, James R./Brody, David C., s. 228.

²⁵ Prentzas, G. S., s. 5.

²⁶ Zalman, Marvin, s. 285.

²⁷ Cole, George F./Smith, Christopher E., s. 140.

²⁸ Sonneborn, Liz, s. 45.

²⁹ Issues Of Democracy, s. 29, Cole, George F./Smith, Christopher E., s. 138.

³⁰ Sonneborn, Liz, s. 45.

³¹ Prentzas, G. S., s. 5.

ifade verebilir. Ancak, savcılık mahkemesinde, bu uyarıların yapılmış olduğunu ve kişinin bu haklarından feragat ettiğini kanıtlayamazsa, sorgulamada elde edilen hiçbir kanıt mahkemesinde bu kişi aleyhine kullanılamayacaktır.³²

ABD’de tüm polis memurları, kısa sürede Miranda Uyarıları’nı okumanın önemini öğrenmişlerdir.³³ Ancak bu karar aynı zamanda önemli bir hukukî konuda şiddetli tartışmaları da ortaya çıkarmıştır.³⁴ ABD Hukuk Sistemi, hükümetin kanuna uyan vatandaşları koruma görevi ile sanıkların anayasal haklarını nasıl dengeleyebilecektir?

V. Karardan Sonraki Dönem

Yüksek Mahkeme’nin, Miranda Kararı’ndan sonra verdiği kararlar, Miranda Kararı’ndaki iyi niyetli prensip kararlarına ters yönde olmuştur. Bu kararlar, Yüksek Mahkeme’nin, zanlılar üzerindeki polis baskısını azaltma eğiliminde yeterince samimî olmadığını göstermiştir. Örneğin, bir davada zanlı polis merkezinde sorgulandığı halde, Yüksek Mahkeme, zanlının teknik olarak tutuklanmamış olduğu gerekçesiyle Miranda prensiplerinin bu zanlı için uygulanamayacağına karar vermiştir.³⁵ Yüksek Mahkeme 1984’te, *Berkemer v. McCarty* davasında, bir trafik kontrolü sırasında durdurularak yolda sorgulanan bir sürücünün, sorgulanması “nezaretteki sorgulama” olmadığı için, Miranda’daki koruyucu şartların uygulanmayacağına hükmetmiştir. Yüksek Mahkeme, “polise soruşturmasında yardımcı olan” veya kendi isteğiyle polis merkezine giden zanlıların da soruşturmada Miranda Hakları korumasında olduğunu benimsememiştir. Yine, zanlının bazı suçlamaları kabul etmesi için, polisin zanlıyı aldatarak, olay yerinde parmak izinin bulunduğunu söylemesi de, Yüksek Mahkeme’nin, zanlı lehine Miranda korumasını kabul etmesini sağlayamamıştır. 1980 yılında *Rhode Island v. Innis* davasında ise, zanlı tutuklandığında bir avukat istemiş, suçta kullandığı silahın yerini söylememiştir. Polis merkezine giderken yolda polislerin, silah bulunamazsa civardaki bir çocuğun silahı bulup kendisini yaralayabileceği şeklindeki konuşmaları sırasında zanlı, silahın yerini açıklamıştır. Yüksek Mahkeme *Rhode*

³² Acker, James R./Brody, David C., s. 235.

³³ Del Carmen, Rolando V., s. 46.

³⁴ Prentzas, G. S., s. 5.

³⁵ *Oregon v. Mathiason* (1977).

Island v. Innis kararında da Miranda koruyucu haklarının ihlâl edildiğini kabul etmemiştir.³⁶ Daha sonraki Yüksek Mahkeme kararlarında, zanlının polis tarafından temin edilen avukata güvenmediği için, gözaltına alma memuru ile konuşma talebinin, polisçe kabul edilme zorunluluğu bulunmadığına hükmedilmiştir. Zanlının bu talebini reddeden polis, yeni sorularla zanlıyı sıkıştırmaya devam etme konusunda yetkili görülmüştür.³⁷ Üstelik Yüksek Mahkeme'nin "*Önlenemez Keşif*"³⁸ doktrini uyarınca, savcı, zanlının Miranda Hakları'na tam olarak riayet edilseydi bile yine ortaya çıkarılabilecek (keşfedilebilecek) bir kanıt olduğuna yargıcı ikna edebilirse, Miranda kuralları ihlâl edilerek elde edilmiş gerçek kanıtın³⁹ kabul edilebileceği de öngörülmüştür.⁴⁰ Böylece, savcı olasılıkları karşılaştırarak, özel bir kanıt oluşturan şeyin, zanlının hakları ihlâl edilmeden de ortaya çıkarılmasının mümkün olduğunu kanıtladığı takdirde, Miranda Hakları ihlâl edilerek elde edilen gerçek kanıt mahkeme tarafından kabul edilmektedir.⁴¹

Bu şekilde ortaya çıkan iki yetki, Miranda Kararı'nın pratikteki değerini azaltan ölçüde ağırlık taşımaktadır. Birincisi, sanığın Miranda Hakları ihlâl edilerek elde edilen bir itiraf, doğrudan sorgu sırasında kullanılamamasına rağmen, tanık olarak sorgulanan sanığın güvenilirliğini sarsmak için yapılacak çapraz sorgu sırasında kullanılabilir. Savcılar bu taktiği kullanarak jüriye sanığın daha önce suçu itiraf ettiğini duyurmaktadır. Bu da, sanığın savunmasını mahvedecek sonuçlar doğurmaktadır. İkincisi, ABD Federal Mahkemeleri, şüpheli şartlarda sanığın haklarından feragat etmesi durumlarında savcıdan yana değerlendirme yapmaktadırlar; *Michigan v. Mosley* (1975) davasında, şüpheli, polis sorgusunda cevap vermeyi reddetmiş ve sorgulama durmuştur. Ancak birkaç saat sonra, başka bir polis tarafından sorgulanmıştır. Buna gerekçe olarak da, şüphelinin cevap vermeyi reddetmiş olmasının, daha sonraki sorgulamayı sonsuza kadar önlemeyeceği ve şüpheli fikir değiştirerek Miranda koruyucu haklarından feragat ettiği için ikinci sorgulamanın yapıldığı ileri sürülmüştür. Diğer iki davada ise polis, şüphelilerin ikinci sorgularında daha ağır başka bir suçlama öne sürmüş ve bir suç ortağının kendisini ele verdi-

³⁶ Karar için bkz. Zalman, Marvin, s. 292.

³⁷ *Fare v. Michael* (1979).

³⁸ Inevitable Discovery.

³⁹ Real Evidence.

⁴⁰ *Nix v. Williams* (1984).

⁴¹ Roberts, Paul/Zuckerman, Adrian, s. 406.

ğini söylemiştir. Oysa suç ortağının şüpheliyi ele verdiği doğru değildir.⁴² Bir başka davada ise polis, Miranda Hakları konusunda uyarıda bulunup bilgi vermeksizin, şüpheliden bir itiraf almış sonra Miranda Hakları ile ilgili uyarıyı hatırlayıp bunları şüpheliye bildirmiş ve şüpheliden bir itiraf daha almıştır. Miranda Hakları ile ilgili uyarıdan önce itirafta bulunan şüpheli, bir kere itirafta bulunduğu için, Miranda Hakları ile ilgili uyarı yapıldıktan sonra artık itirafını inkâr etme şansını kaybetmiştir. Olayda, geçersiz olan ilk itiraftan sonra alınan ikinci itiraf geçerli kabul edilmiştir.⁴³

Son olarak da, belirli bir suç ile ilgili olarak Miranda Hakları'ndan feragat eden bir şüphelinin bu feragati genel bir feragat olarak kabul edilmiştir. Bir şüpheli bir kere Miranda Hakları'ndan feragat etmişse, polis bu şüpheliyi çok daha ağır başka suçlarla ilgili olarak da, Miranda Hakları'ndan feragat ettiğini kabul ederek sorgulamaktadır. Oysa şüpheli, ilk suç ile ilgili olarak Miranda Hakları'ndan feragat ettiği sırada, daha sonra sorgulandığı suçların da şüphelisi olduğu kendisine söylenmemiştir.⁴⁴

Yüksek Mahkeme, Miranda Kararı'nın özünü oluşturan anlayışa bağlı kalmayı gereksiz görmüştür. Şüphelilerin kendilerini suçlamama konusundaki anayasal haklarını korumak yerine, Miranda Kararı'ndaki esasların teknik yorumlarına sığınarak, Miranda Hakları'nın gelişmesinin önünü kesmiş ve pratikteki etkisini azaltmıştır. Şüphelilere sadece,⁴⁵ *"kendi isteğiyle bilerek ve aklî kontrolü yerinde olarak, bilinçli şekilde"* Anayasa'nın ek 5. maddesindeki haklarından feragat ettiklerini beyan etme olanağı kalmıştır. Bu da Miranda öncesi durumuma göre, yine de bir iyileşmedir.

2. Türk Hukuku

I. Genel Olarak

Türk Ceza Muhakemesi Hukuku'nda *"haklarını öğrenme hakkı"*nın gelişimine bakıldığında, eski CMUK döneminde yakalanan kişiye haklarının ancak ifade ve sorgu sırasında bildirilmesi zorunluluğu bulun-

⁴² Brewer v. Williams (1977) ve Edwards v. Arizona (1981).

⁴³ Oregon v. Elstad (1985).

⁴⁴ Colorado v. Spring (1987).

⁴⁵ Roberts, Paul/Zuckerman, Adrian, s. 407.

maktaydı (CMUK m. 135). Bu düzenleme sanık hakları bakımından çok geç bir evreyi ifade etmesi nedeniyle haklı olarak eleştirilmektedir.⁴⁶ Yeni CMK ise, kişiye haklarının “yakalama sırasında derhâl” bildirileceği hükmünü getirerek çok önemli bir ilerleme sağlamıştır. CMK m. 90/4’e göre; “Kolluk, yakalandığı sırada kaçmasını, kendisine veya başkasına zarar vermesini önleyecek tedbirleri aldıktan sonra, yakalanan kişiye kanunî haklarını derhâl bildirir.” Bu hükme paralel olarak, Yakalama, Gözaltına Alma Ve İfade Alma Yönetmeliği’ne göre; “Yakalanan kişiye, suç ayrımı gözetilmeksizin yakalama sebebi ve hakkındaki iddialar ile susma ve müdafiden yararlanma, yakalanmaya itiraz etme hakları ile diğer kanunî hakları ve itiraz hakkını nasıl kullanacağı, herhâlde yazılı, bunun hemen mümkün olmaması hâlinde sözlü olarak derhâl bildirilir” (m. 6/4).⁴⁷

Bu noktada uygulamada, özellikle soruşturmanın kolluk aşamasında, kişilere sahip oldukları anayasal ve yasal hakların bildirilmesi işleminin sadece usulen ve evrak üzerinde yazılı bir paragraftan ibaret olarak yapıldığı görülmektedir. Burada önemli olan şüphelinin sahip bulunduğu hakları anlamış olmasıdır. Bu bakımdan sadece yakalama veya ifade alma tutanağında kişiye haklarının bildirildiğinin belirtilmiş olması, hakların gerçekten bildirildiği ve şüphelinin de bunları anladığı anlamına gelmeyebilir. Özellikle bu aşamada, şüphelinin psikolojik durumu ve içinde bulunduğu stresli ortam, sahip olduğu hakları tam ve eksiksiz olarak anlamasını çoğu kez engellemektedir. Hukukçu olmayan ve belki de resmî makamlar karşısına ilk kez çıkan bir kişi, yakalama ve sonrasındaki ifade alma sürecinde çok çeşitli duygu, düşünce, kaygılar içerisinde bulunmakta ve aslında normal olan tüm bu tepkiler nedeniyle haklarını anlama konusunda zorluk çekmekte, çoğunlukla da haklarını tam olarak idrak edememektedir. Bu nedenlerle kolluk memurlarının bu aşamada, şüphelinin sahip bulunduğu hakları anlaması konusunda gösterecekleri özen, hem soruşturma aşamasının yasaya uygun şekilde ilerlemesini sağlayacak, hem

⁴⁶ Kunter, Nurullah/Yenisay, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 836, 1050, On dördüncü Bası, Arıkan Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Mart 2006, Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 438, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. AŞ, Yeni CMK’ya Göre Yenilenmiş 9. Baskı, Şubat 2006, Ankara, Özbek, Veli Özer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 259, Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. AŞ, Birinci Baskı, Kasım 2006, Ankara.

⁴⁷ Ayrıca yönetmeliğe ek “sanık hakları formu”nda da (EK – A); “İsnat olunan suçla ilgili tarafıma okunan ve form olarak bir nüshası verilen haklarımın neler olduğunu anladım” şeklinde bir ibare, altında da şüphelinin imzasının alınacağı bir boşluk bulunmaktadır.

de daha sonraki aşamalarda “hukuka aykırı yöntemlerle delil elde edildiği ve bu nedenle, yargılamada kullanılamayacağı” şeklinde ortaya çıkabilecek iddiaların önüne geçebilecektir.

II. İspat Hukuku

Yeni CMK ispat hukuku konusunda da birçok yenilik getirmiştir. Bu yeniliklerin en önemlilerinden biri de, hukuka aykırı yollarla elde edilen delillerin, hiçbir surette ceza muhakemesinde kullanılamayacak olmasıdır. Kişinin sahip olduğu hakların kendisine bildirilmemiş olması durumunda da hukuka aykırılık söz konusu olacağından, elde edilecek delillerin hiçbir hukukî önemi bulunmayacaktır.⁴⁸ Örneğin, yakalama anında şüpheliye haklarının hatırlatılmamış olması durumunda, şüphelinin söyleyeceği şeylerin ifade değeri olmayacaktır. Aynı şekilde haklar hatırlatılmadan alınan bir ifade de, kişinin aleyhine bir ispat vasıtası olarak kullanılamayacaktır (Bkz., Any. m. 38/6).

Kişiyi sahip olduğu hakların bildirilmemesi, savunma hakkının özünü ortadan kaldırdığı için,⁴⁹ esaslı bir hukuka aykırılıktır. Bu nedenle bu şekilde elde edilen bir delilin ispat gücü olmayacağı gibi, haklar bildirilmeden, hukuka aykırı bir şekilde alınan ifade üzerine suçlanan şüphelinin, tazminat isteme hakkı da doğacaktır.

Hukuka aykırı olarak elde edilen bir ifade, her ne kadar daha en baştan dava dosyasına giremeyecek olsa da,⁵⁰ uygulamada bunun aksinin de mümkün olabileceğini düşünen kanun koyucu CMK m. 289/1-i ile, hükmün hukuka aykırı şekilde elde edilen delile dayanmasını “mutlak bozma nedeni” olarak düzenlemiştir.⁵¹

Sonuç itibarıyla yeni düzenlemeler ile hakların bildirilmesinin ifade ve sorgu sırasında yapılacağını öngören Yargıtay içtihatları da CMK m. 90/4 paralelinde değişecektir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun

⁴⁸ Burada kullanılan “delil” kavramı “bulgu” anlamındadır. Delil, asıl olarak kovuşturma aşamasında mahkeme açısından geçerli bir terimdir.

⁴⁹ Kunter, Nurullah/Yenisay, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe, s. 1054.

⁵⁰ Ancak böyle bir değerlendirmenin, delilin hukuka aykırı olup olmadığını denetleme olanağını ortadan kaldıracığından, her şeye rağmen, o delilin dosyada muhafaza edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bkz., Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, s. 445.

⁵¹ Bu hükme paralel olarak CMK m. 217/2’ye göre; “Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.” Ayrıca bkz., CMK m. 230/1-b.

27.10.1995 ve 1995/6-238 E., 1995/305 K. sayılı kararı aynen şöyledir: “... sanığa yargılamanın hiçbir aşamasında CMUK’nun 3842 sayılı yasayla değişik 135. maddesinde yer alan hakları hatırlatılmamıştır. Bu durumda sanık, yüklenen suçtan dolayı 135. madde uyarınca sorguya çekilmeli, bu madde ile tanınan savunmaya ilişkin hakları hatırlatılmalı, bu husus tutanağa geçirilmeli, sonra karar verilmelidir.”⁵²

3. Sonuç

ABD Yüksek Mahkemesi *Miranda v. Arizona* (1966) kararı ile şüphelinin sahip bulunduğu hakların kendisine bildirilmesi gerektiğine, aksi halde alınan ifadenin hukuka aykırı olacağına karar vermiştir. Böylece “*Miranda Hakları*” ortaya çıkmıştır. *Miranda Kararı*⁵³ dünya-daki önemli hukuk sistemlerini etkileyen ilginç bir karardır. Alman Ceza Usul Kanunu’nun 163a maddesi de karar doğrultusunda değiştirilmiştir. Türk CMUK’nda da bu yönde bir değişiklik yapılmışsa da haklarını öğrenme hakkı ancak ifadenin alındığı sırada düzenlenmiştir. Yeni CMK ile bu olumsuzluk giderilmiş ve hakların bildirilmesi işlemi yakalama anına çekilmiştir.

ABD Hukuku’nda *Miranda Kararı*, nezarethanedeki sorgulamaya uygulanmaktadır.⁵⁴ Nezarethanedeki sorgulamadan anlaşılması gereken, kanunu uygulayan memurlar tarafından, kişinin nezarethaneye konulması veya başka şekilde hareket etme hürriyetinden anlamlı bir şekilde yoksun bırakılması suretiyle yapılan sorgudur.⁵⁵ Bu bakımdan, örneğin bir polis memuru sokakta bir kişiye yaklaşp; “*Burada ne oluyor ?*” diye sorduğu zaman, verilecek cevap önemli bir suçu da içerse, mahkemede kanıt teşkil edebilmesi için bu kişiye mutlaka *Miranda Hakları*’nın bildirilmiş olması gerekmemektedir.

Miranda Kararı’nda, sorgulama sırasında, sorulara cevap olarak öylenenler dışında, kişinin “*kendi isteğiyle*”⁵⁶ verdiği ifadeler konusun-

⁵² Aynı nitelikteki kararlar için bkz., YCGK, 24.10.1995, 1995/7-165 E., 1995/302 K., YCGK, 17.12.1996, 1996/6-263 E., 1996/282 K., Y. 3. CD, 29.11.1995, 1995/12024 E., 1995/13491 K., Y. 5. CD, 23.06.1994, 1994/1706 E., 1994/2153 K., Y. 10. CD, 08.03.1994, 1993/13697 E., 1994/3332 K., Y. 2. CD, 12.10.1993, 1993/9926 E., 1993/10797 K., Y. 9. CD, 05.10.1993, 1993/3097 E., 1993/3814 K., Y. 11. CD, 26.01.2004, 2003/7876 E., 2004/119 K., Y. 6. CD, 18.09.2003, 2002/16127 E., 2003/5532 K.

⁵³ Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoglu, Ayşe, s. 1056.

⁵⁴ Cole, George F./Smith, Christopher E., s. 139.

⁵⁵ Acker, James R./Brody, David C., s. 238.

⁵⁶ Volunteered.

daki sınırlandırma da çok önemlidir. Miranda Kararı'nın öngördüğü ve dikkate aldığı kaygı, polisin hâkim olduğu psikolojik baskı ortamında "nezarethane" ve "sorgulama" şartlarıdır. Sorgulamanın ve öneminin ne olduğunun iyi belirlenmesi gerekmektedir. *Oregon v. Mathiason* (1977) ve *Berkemer v. McCarty* (1984) davaları ile ilgili kararlar, şüpheli "nezarethanede" değilse, polisin Miranda Hakları'nı bildirmeden sorgulama yapabileceğini açıkça ifade etmektedir. Ayrıca, "nezarethanede" fakat "sorgulama" sonucunda olmayan, kişinin kendini suçlayıcı ifadeleri de, Miranda Uyarıları yapılmamış da olsa, geçerli kabul edilmektedir. Diğer taraftan, "sorgulamada" verilen cevap ile "kendi isteğiyle" yapılan açıklamanın (verilen ifadenin) de birbirinden ayrılması gerekir. *Rhode Island v. Innis* (1980) kararındaki "sorgulama" tanımı da önemli bir kriter olmuştur.⁵⁷

Belirtilmesi gereken diğer bir önemli nokta da polis sorgulamaları ile ilgili olarak, polisin bugün, şüphelilerin suçlarını kabulünü sağlamak için ince psikolojik taktikler kullanmakta olduklarıdır. Kaliforniya'daki polis merkezlerinde 1992 - 1993 yıllarındaki 182 sorgulama ile ilgili bir araştırma yapan Prof. Dr. Richard Leo'nun⁵⁸ bulgularına göre, polisin sorgulaması bir "güven oyunu"dur.⁵⁹ Şüpheliyi ustalıkla idare edebilmesi için polisin suçu, kurbanı ve şüpheliyi çok iyi tanması gerekmektedir. Polis, şüpheliye dostça, samimi bir imaj vermekte, kahve ikram etmekte ve şakalaşmaktadır. Sorgulamada şüpheliye, doğruyu söylemesi konusunda tavsiyede bulunmakta, gerçeği söylerse her şeyin daha iyiye gideceğini ve kendisini daha iyi hissedeceğini belirtmektedir. İtiraf alabilmek için polis ikna,⁶⁰ aldatma⁶¹ ve etkisizleştirme⁶² teknikleri kullanmaktadır; yanlış verilen ifadeleri çürütme, suçun gayri ahlakî yönünü hafifletme, ortaya yalan ifadeler koyma, bu konuda uygulanan tekniklerdir.

⁵⁷ Acker, James R./Brody, David C., s. 246 - 247.

⁵⁸ Leo, Richard, *Police Interrogation In America: A Study Of Violence, Civility And Social Change*, s. 258 - 268, 276 - 277, University Of California, Berkeley, 1995, Leo, Richard, *Inside The Interrogation Room*, *Journal Of Criminal Law And Criminology*, 86, s. 266 - 303, 1996 ve Leo, Richard, *Miranda's Revenge: Police Interrogation As A Confidence Game*, *Law & Society Review*, 30, s. 259 - 288, 1996'dan nakleden Zalman, Marvin, s. 301.

⁵⁹ Confidence Game.

⁶⁰ Persuasion.

⁶¹ Deception.

⁶² Neutralisation.

Prof. Dr. Richard Leo'ya göre Miranda Kararı'nın uzun vadeli ve olumlu dört sosyal etkisi olmuştur: (1) Polisin, sorgulama odasındaki davranışlarının daha uygarlaşmasını sağladı. Polis davranış standartları yazılı şekilde belirlendi. (2) Polisin nezarethanedeki konuşma ve düşünme şeklini yeniden şekillendirdi. (3) Halkın, anayasal haklara olan ilgisini artırdı. (4) Polisin, sorgulamada, zanlılardan suçlamayla ilgili ifadeler elde etmesinde, daha etkili teknikler geliştirmesine yol açtı.⁶³

Netice itibariyle, ABD'de Miranda Kararı ile getirilen güvence ile İngiltere ve Galler'de içtihat hukuku ile kendini suçlamaya karşı oluşturulan güvence, doktrin olarak farklı olmakla birlikte, her iki si de uygulama alanında benzer güçlüklerle karşılaşmışlardır. ABD mahkemeleri de İngiliz mahkemelerinin yaptığı gibi, kendini suçlama yasağı konusunda verilen güvencenin uygulamada tam olarak uygulanmasında, giderek gerileyen bir tutum göstermişlerdir. Bu güvence konusunda, hukuk ideolojisi ve uygulama gerçeği çatışmaktadır.⁶⁴ Anglo - Amerikan hukukunun uygulamada yaşadığı bu soruna benzer şekilde, Türk hukuku açısından son tahlilde söylenmesi gereken; yasalar ile getirilen olumlu düzenlemelerin uygulamaya yeteri kadar yansıtılamadığı tespittir. Ülkemizde 1992 yılında CMUK'nda yapılan değişikliklerle ifade alma ve sorgu konularında şüphelinin sahip olduğu haklar bakımından olumlu bazı düzenlemeler yapılmış, yeni CMK'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte, bu yeni düzenlemeler daha da ilerici bir yaklaşımla ve insan haklarını gözetten bir özen ile ortaya konmuş bulunmaktadır. Ancak bu düzenlemelerin ceza muhakemesinin özellikle soruşturma aşamasına yansıtılabilmesi, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak şüphelinin ifadesine adli yollardan ve hukuka uygun bir şekilde ulaşılabilmesi için, kolluk personelinin, şüphelinin sahip olduğu anayasal ve yasal haklar ve bunların gerektiği şekilde kullandırılması konularında görev öncesi ve görev sırasında yaygın, etkin ve sürekli eğitime tâbi tutulmaları gerekmektedir.

Diğer taraftan, bu yeni ve ilerici yasal düzenlemelerin uygulamada yerleşebilmesi konusunda başta Yargıtay olmak üzere, bütün hâkimlerimize ve diğer hukuk uygulayıcılarına önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Eğer hukukun üstün olduğu, vatandaşların

⁶³ Leo, Richard, *Police Interrogation*, s. 258 - 268, 276 - 277'den nakleden Zalman, Marvin, s. 302.

⁶⁴ Roberts, Paul/Zuckerman, Adrian, s. 409.

hukukî güvenlik içerisinde bulundukları ve bunu yaşamlarında bilfiil hissettikleri bir devlet düzenine ulaşılacak isteniyorsa, bunun için yeni yasaların oluşturulması yanında, bu yeni ilke ve kuralların hukuk uygulamasında da yerleşmesi sağlanmalı, yeni yasal düzenlemelerin oluşturulması için gösterilen özen ve titizlik, bunların uygulanması aşamasında da devam ettirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acker, James R./Brody, David C., *Criminal Procedure A Contemporary Perspective*, Second Edition, Jones And Bartlett Publishers Inc., Sudbury – Massachusetts, 2004
- Cole, George F./Smith, Christopher E., *Criminal Justice In America*, Thomson Wadsworth, 2004
- Davies, Malcolm/Croall, Hazel/Tyrer, Jane, *Criminal Justice – An Introduction To The Criminal Justice System In England And Wales*, Pearson Education Limited, Third Edition Published 2005
- Del Carmen, Rolando V., *Criminal Procedure: Law And Practice*, Thomson Wadsworth, Sixth Edition, 2004
- Issues Of Democracy, *Landmark Decisions*, April 2005, Volume 10, The Supreme Court Of The United States: Highest Court In The Land
- Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, On dördüncü Bası, Arıkan Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Mart 2006
- Özbek, Veli Özer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. AŞ, Birinci Baskı, Kasım 2006, Ankara
- Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. AŞ, Yeni CMK'ya Göre Yenilenmiş 9. Baskı, Şubat 2006, Ankara
- Prentzas, G. S., *Miranda Rights; Protecting The Rights Of The Accused*, Rosen Publishing Group Inc., First Edition, New York, 2006

Roberts, Paul/Zuckerman, Adrian, *Criminal Evidence*, Oxford University Pres Inc., New York – United States, 2004

Sonneborn, Liz, *Supreme Court Cases Through Primary Sources – Miranda v. Arizona – The Rights Of The Accused*, Rosen Publishing Group Inc., New York, 2004

Zalman, Marvin, *Criminal Procedure Constitution And Society*, Fourth Edition, Pearson Education Inc., New Jersey – United States, 2005